

Robot maakt oudere eenzaam



foto COLOURBOX



foto MAARTJE GEELS

MARLI HUIJER ARTS EN FILOSOOF

Nog even en alle babyboomers zijn boven de 65. Hun levensverwachting is hoog, maar waarschijnlijk krijgen ze vroeg of laat chronische ziekten en lichamelijke gebreken. Omdat ze zelf weinig kinderen hebben, zal er een steeds groter beroep worden gedaan op anderen en op publieke middelen om hen goede zorg te bieden. Gelukkig is de zorgrobot in aantocht.

De zorgrobots die tot nu toe zijn ontwikkeld, kunnen taken verrichten die vallen onder 'verzorgen': medicijnen aanreiken, helpen met uit bed komen, iets oprapen of alarm slaan. Met een

zorgrobot als huisgenoot kunnen de grijsaards van de toekomst langer zelfstandig blijven wonen, omdat hij, mits goed geprogrammeerd, de zorghandelingen die de oudere zelf niet meer kan verrichten, kan overnemen.

Probleem opgelost, zou je denken. Maar goede zorg omvat niet alleen het verrichten van programmeerbare handelingen, maar is ook het opmerken van behoeften en noden, het nemen van de verantwoordelijkheid voor de organisatie van de zorg en het ontvangen daarvan.

De opmerkzaamheid die nodig is om de noden en behoeften van ouderen te identificeren, omvat veel meer dan het luisteren naar wat iemand zegt of zelf aangeeft. Er moet ook oog zijn voor gedragingen die zonder woorden duidelijk maken wat de ander nodig heeft. Familieleden, vrienden of zorgverleners die regelmatig bij een oudere langsgaan, zien meteen dat hij of zij meer of andere zorg nodig heeft. Die opmerkzaamheid heeft een robot voorlopig niet te bieden.

Ook het nemen van de verantwoordelijkheid voor het organiseren van de zorg is bij uitstek een menselijke aangelegenheid. Een computerprogramma kan behoeften van ouderen en hun netwerk in kaart brengen en diverse betrokkenen taken toebedelen. Maar het nemen van verantwoordelijkheid is er niet bij. Als iets spaak loopt, voelt de zorgrobot of het computerprogramma daar geen verantwoordelijkheid voor. Robots en computers hebben geen last van schuldgevoelens, ze lopen niet over van de empathie en schromen niet om tot zwijgen te vervallen als ze ergens niet uitkomen of niets te bieden hebben.

In communicatieve vaardigheden en het inspelen op de behoeften van mensen ('responsiviteit') halen

robots en computerprogramma's het evenmin bij de menselijke zorgverlener. Digitale evaluaties waardoor de zorgrobot zich aanpast aan de cliënt en diens omgeving kunnen nooit de responsiviteit bieden die de ogen, oren, neus en tastzin van een mens ons bieden.

En zelfs in praktische zorg legt de zorgrobot het af tegen de mens. Een zeehondrobot kan de eenzaamheid van een dementerende verlichten, voor de gemiddelde niet-demente oudere is het hebben van menselijke sociale contacten de beste remedie tegen eenzaamheid. Vooral kinderen, vrienden of partners met wie men een geschiedenis deelt, verhogen de kwaliteit van leven. De intimiteit die uit deze contacten voortkomt, vergroot weer de opmerkzaamheid, verantwoordelijkheid, competentie en responsiviteit, die noodzakelijk zijn voor goede zorg.

Producenten van zorgrobots zullen tegenwerpen dat ze instrumenten maken die je goed moet inzetten. Daarmee gaan ze voorbij aan de verwevenheid tussen mens en techniek: elke nieuwe technologie grijpt diep in in wat of wie we zijn en hoe wij ons gedragen. Andersom verandert de technologie onder invloed van de mens. Naarmate de zorgrobot meer op een mens lijkt, groeit de verleiding om te denken dat de oudere met een zorgrobot 'samenwoont'. Er is toch 'iemand' die voor hem of haar zorgt? Gesust door dat idee kunnen familie, vrienden, zorgverleners en overheid de neiging voelen opkomen de verantwoordelijkheid af te schuiven op de sociobot.

Laten we, als het over zorg gaat, alle fasen ervan in het oog houden, menselijke kwaliteiten als opmerkzaamheid, verantwoordelijkheid, competentie en responsiviteit voorop blijven stellen en van daaruit kijken of, en zo ja hoe, technologie kan bijdragen aan goede menselijke

zorg.

Voor ouderen is het contact met de robot niet te vergelijken met dat met mensen van vlees en bloed. Hun eenzaamheid zal door de inzet van zorgrobots toenemen - zoals internet en smartphone nu vaak al tot eenzaamheid leiden.

Marli Huijjer